

desembre 1982

SERRA D'OR

VITRALLS AL GÒTIC CATALÀ

Joan Vila-Grau

JOAN BROSSA, OBLIDAR I CAMINAR

Jordi Coca

LA FOTOGRAFIA, ENTRE
LA DOCUMENTACIÓ I L'ESTÈTICA

Josep M. Casademont i Joan Fontcuberta

passar el dia, empènyer l'any

és la vida...

Però, què és la «vida»? Jo no estic tan familiaritzat amb la història de les filosofies com caldria, per adduir, ací, una nota elegantment erudita a propòsit del moment en què això, la «vida», es converteix en una categoria important en els tràmits de l'alta especulació intel·lectual. Suposo que, de sempre, i en les subfilosofies populars, reflectides —és un exemple— en els refranys i en els tòpics d'ús diari entre la gent, la «vida» ha tingut una consideració decisiva. No importa ara en quin sentit. Des de dir —amb resignació o amb ironia— «Es la vida!» fins a dir, ja amb amarguesa, «Això no és vida!», la gamma d'expressions fossilitzades i palpitantment repetides, que hi fan referència, deu ser enorme. Jo en recordo una, sentida mil voltes al meu domicili, que oferja una certa gràcia ponderativa: «Es mama una vida com un capità general!» De fet, la «vida» era una evidència primària, i la «vida» entesa en una accepció automàtica, que incloïa la fisiologia i el treball, els dolors i les alegries, les ambicions i els fracassos, la butxa i —¿per què no?— la mort. I la meditació sobre la «vida», quan es produïa, acostumava a derivar pel costat religiós, que ja era tota una altra perspectiva.

¿Fou Nietzsche el primer a posar la «vida» damunt la taula de les discussions metafísiques? Probablement. O probablement té precedents, que jo ignoro, i que tant se val. Perquè, al cap i a la fi, «nihil novum...»: tot, en aquest món, i més en l'esfera de les idees, té uns precedents, o sembla tenir-los. Es després de Nietzsche, si no m'erro, que els manuals del gènere comencen a parlar de «vitalisme» per designar tendències de pensament que prenen la «vida» com a base. I en tot cas, els papers de Nietzsche —almenys en una lectura de traduccions, única que m'és assequible— solen reiterar la paraula amb una insistència sospitosa. El problema es planteja de seguida: ¿què vol dir Nietzsche quan diu «vida», què volen dir els «vitalistes» quan escriuen el mot «vida»? Últimament, el «vitalisme» ha amainat. Comença a amainar quan el terme «existència» es posà de moda, i no estic gens segur que, tècnicament, «vida» i «existència» puguin homologar-se: si més no, en els embolics teòrics dels filòsofs. Poc o molt, els corrents «vitalistes» exalçaven la vida: no resulta gens segur que els «existencialismes» hagin vist mai l'existència sinó com una noció oposable a l'essència, i el joc verbal ha estat merament escolàstic.

Ara: no deixa d'intranquillitzar la circumstància de ser un malalt —Nietzsche— el promotor de la maniobra «vitalista». Personalment, m'agrada repassar Nietzsche de tant en tant: té estones d'aperitiu, i en té d'emètic. No es pot pas dir això del catàleg sencer de les filosofies occidentals, cristianes o anticristianes. El gran drama que un intueix davant les planes de Nietzsche és que són una pura mentida. O si es vol: una comèdia. Tanta exultació «vital», sorgida de la ploma d'un home que tenia negada la «vida», ha d'alarmar-nos. Quan ell recusa Sòcrates per criptoepilèptic o alguna altra cosa per l'estil —i per «lleig»—, el lector podria i pot imaginar-se un Sòcrates retrucant-li amb el mateix tipus d'argument, perquè Nietzsche ni era un Rodolfo Valentino ni tenia el sistema nerviós amb un mínim de funcionament correcte. En el fons, les biografies dels filòsofs ajuden molt a entendre les respectives filosofies. Seria ingenu atribuir-ho tot, com volen els marxistes «vulgars», a una arrel de classe. El factor «classe» hi és, obvi. Però una anàlisi vertaderament «materialista» hauria de començar per l'individu en la seva constitució «material»: un «biologisme» anecdòtic, particularitzat, il·luminaria els comportaments ideològics des d'un angle inèdit. Cosa difícil de fer, ja ho sé. Però des de Diògenes Laerci fins avui, el material disponible no és de desdenyar.

I que consti que no proposo un tipus d'indagació freudiana. Freud, i jo no sé si algú ho ha dit amb prou èmfasi, no és més que el «gran novel·lista» frustrat que la jueria europea —concretament germànica— ha donat al segle xx. Freud «imagina»: no va fer res més en la seva vida, a partir d'unes dotzenes d'hebreus que passaren per la seva clínica de Viena. M'inclino a suggerir que les indagacions vagin per les altres clíniques. Ben mirat, ningú no s'anima a ser filòsof més que quan alguna víscera li funciona malament. Una persona sana no filòsofa: viu. Bé: no importa si la qüestió pren origen d'una cèl·lula nerviosa «desviada», ni si ho hem d'atribuir als gens, o a les secrecions internes, o a Déu sap què. Hi he posat «vísceres» per dir-ho d'alguna manera. En la pràctica, un home «vital» no necessita ser «vitalista»: el sufix li és superflu. I, pel que sabem, el zoo universal dels filòsofs —cadascú en la seva gàbia— és un autèntic cottolengo. També el dels poetes, el dels novel·listes, el dels dramaturgs, el dels artistes: la cultura tota, de cap a cap

—la humanística, però també la científica—, és una creació de malalts. I més els partidaris de la «vida».

La gran lliçó de Nietzsche va ser la de denunciar la «malaltia» dels altres: la de Sòcrates, la de Kant, la dels altres, tots, amb Moïses com a principi. La crítica nietzscheana de la tradició jueva és exacta, com ho és, fins a cert punt, la de la tradició hel·lènica. Ara: ell estava com una cabra. Era un personatge de manicomi. Genial? No és incompatible l'una cosa amb l'altra. La seva «lucidesa», vàlida, té sempre el contrapunt d'una exasperació neuròtica. La «vida» és important: és allò més important de què disposem els qui encara vivim. Però, en filosofar sobre la «vida», Nietzsche s'entusiasmava amb un antinietzsche: el fantasma del «superhome», la seva fe «aristocràtica», les prescripcions «morals» que insinuava, eren allò que ell no pogué ser mai, i que no hauria pogut ser mai. I va deixar oberta la porta a un nou irracionalisme, de conseqüències tràgiques: Hitler, Mussolini. Nietzsche els hauria odiat, aquests falsos deixebles. Però no els podia evitar.

Penso que, en última instància, «vitalisme» i «biologisme», en la mesura que puguin establir-se com a afirmació inicial, podrien ser noblement beneficiosos entre el desgavell «teorètic» —i pràctic— en què la societat ultraindustrial ens situa. Desplaçar en les filosofies la collonada de l'«ésser», i substituir-la per la «vida» (¿i què és l'«ésser»? sempre serà positiu, si no convertim la «vida» en una ficció kantiana, i pensem que la vida humana —que és la que ens és pròpia— és la nostra vida: una edat, uns jornals, unes deterioracions físiques, uns llibres, una pintura o una escultura, una «qualitat de vida» digna i jovial. La «vida» és la «vida». Però ¿com la vivim? ¿De veres vivim una vida, preservada de la misèria, i de l'orgull, i de tantes coses —no cives— més? Les estadístiques en parlen. Abans de plantejar la «qualitat de vida», hi ha milions i milions d'individus, escampats pel planeta, que ja s'accontentarien amb una «vida sense qualitats». La filosofia de la «vida», que des de Nietzsche era alhora aberrant i estimulante —pensem en don Joan Maragall—, s'evapora. Els sociòlegs i els economistes tenen la paraula. Contra les metafísiques, i una filosofia, si no és metafísica, ¿què és? — JOAN FUSTER.